

બરેબરી વાતો

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૭૧૨

વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ખરેખરી સાતી "સાસી ની"

વિષય . ૬-૩

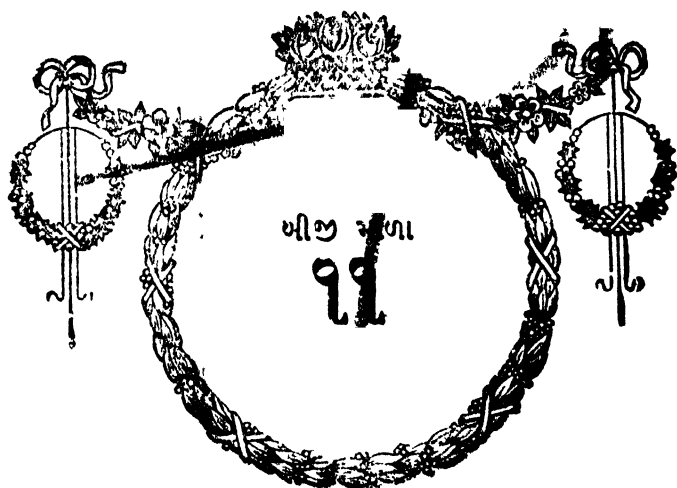
[ગાંડીવ આલોચનમાળા] (૨)

પુખ્ત : : અગિયારમું

ખરેખરી વાતો

કહેનાર

શ્રી ટવરદાસ વીમાવાણી

પ્રગટકર્તા-

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

૧૮૦-કેળાંપીઠ,

સુરત

ગાંડીવ
સાહિત્ય
મંદિર
તરફથી

મુદ્રક:
પ્રકાશક:
ધૈર્યસાલ
વીમાવાળા

ગાંડીવ
છાપખાનું
કેળાંપીઠ
સુરત.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૫૭૧૨

બાલોદાનમાળા

પહેલી માળા: ૩૦ પુષ્પ

રૂ. ૭ા

પ્રથમાવૃત્તિ:

: ૧૯૩૧

કિંમત ત્રણ આના

જહાસાં ખાલુડાં—

હવે તો તમે વાંદરાને નામે ઓળખાતાં થયાં છો. એ નામ કોઈ તમને કહે તો પહેલાં તમે ખિન્નતાં. પણ હવે એ નામ વડે ઓળખાતાં તમને હરખ થાય છે.

તમને તમારૂં વાંદરાપણું સાચવવામાં ઉત્સાહ આપે અને રસ્તો સૂઝાડે, એવી આ ખરેખરી વાતો તમારે ચરણે રજુ કરે છું. તમને એ જાવશે જ એવી મારી ખાતરી છે.

તમને આ વાતો જાવે તો મને લખજો. તમારે માટે ખીજ એવીજ ખરેખરી વાતો ગમે ત્યાંથી પણ ખોળી લાવીશ.

તમારો દોસ્ત

નરવર

ખોટી ખોટી વાતો

આ ખરેખરી વાતો તમને ગમીજ હશે. થોડો
સ્વાદ 'ખોટી ખોટી વાતો'નો પણ કાઢવો જોઈએ.
એમાંની 'મેર મૂરખ'ની વાત વાંચીને તમને
ખૂબજ હસવું આવશે. ખિલાડ કુમારી અને જમ-
દેવ વાંચવાથી પણ તમે રીઝાશો. તમારા બાપુને
ખોટી ખોટી વાતો લાવી આપવા કહેજો. કિંમત
ચાર જ આના છે. બધા બુકસેલરો વેચે છે.

આખો

સેટ

જ

મંગાવજોને !

卐卐卐

卐
卐
卐
卐
卐
卐
卐

卐
卐

卐卐卐
卐
卐

ખેરેખેરી વાતો

卐卐卐

卐
卐
卐
卐
卐
卐
卐
卐
卐
卐

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર

ગાંડીવ અઠવાડિક

દર બુધવારે પ્રગટ થાય છે.
તેમાં આખા ગુજરાતની ખ-
બરો, નોંધો, રસુજી અને
સાહિત્યની ચર્ચા પ્રગટ થાય
છે. લવાજમ સુરતમાં રૂપિયા
ત્રણ. બહારગામ રૂ. ૪)
પરદેશ શિલિંગ દસ.

ગાંડીવ છાપખાનું

ગયા દશ વરસની કારકીર્દિમાં
આ છાપખાનાએ શુદ્ધ અને
સ્વચ્છ છાપકામ કરવા માટે
સારી ખ્યાતિ મેળવી છે.

ગાંડીવ સાહિત્ય

મંદિરના આ વિભાગમાં ગાંડીવે
પ્રકટ કરેલાં પુસ્તકો તેમજ બીજાં
શિષ્ટ પુસ્તકો અને બોધક કૃતિઓ
મળે છે. દહાણી કરવા લાયક
ચોપડીઓ માટે લાંબ લખો.

સરનામું: ૧૮૦ કેળાંપીઠ, સુરત.

સુરત આવો, ત્યારે
જરૂર મુલાકાત લેશો.

૧: હિમ્મતે મદદ

એક સિપાઈદાદા હતા. લશ્કરી સિપાઈ, હાં ! હિંદી સરકારના લશ્કરમાં નોકરી કરે.

એક વાર એની ટુકડી મદ્રાસમાં આવી. થોડા દહાડા ત્યાં રહી. એક દહાડો ક્વાયતનો વખત હતો. એ બાઈ હાજર નહિ. ડોકુ જાણે ક્યાં ભટકતા હશે ! હવે લશ્કરી કાયદો તો ઘણો સખત હોય. સિપાઈને તો ઠરાવેલે વખતે ઠરાવેલે ઠેકાણે હાજર રહેવું જ પડે. ન રહે તો સખત સજા થાય. આ રીતે આ બાઈને પણ સજા થઈ. આઠ દહાડા એક ઓરડામાં એકલા ગોંધાઈ રહેવાનું. બાઈ ડાટડીમાં પૂરાયા.

એક દહાડો રાત પડેલી. પેલા બાઈ પડેલા. જવી તેવી પથારી પર સૂતેલા. અંધારૂં થઈ ગયેલું. એવામાં કંઈ સરસર અવાજ સાંભળ્યો. એ શું હશે ! ડોકુ

જાણે ! એને યાદ આવ્યું કે ભીંતમાંનું જમીનસરસું બાકું બંધ કરવાનું રહી ગયું છે. રોજ એ બંધ કરે. આજે જ રહી ગયેલું. એને વહેમ ગયો કે વખતે સાપ કે કંઈ એવું જ જનવર અંદર આવ્યું. પણ હવે શું ? અંધારૂં ઘોર. બાકું બંધ પણ કેવી રીતે કરવું ? એટલે પોતે શાંત પડી રહ્યો.

એવામાં સરસર અવાજ પાસે જ સંભળાયો. પછી એના ખુલ્લા પગને સાપની ઠંડી ચામડી અડતી લાગી. બીજો ઢાઈ હોય તો કૂદી ઉઠે. બરાડી ઉઠે. પણ આણે એવું ન કર્યું. કર્યું હોત તો મરી જ જાત. સાપ ડંખી જાત. ચીસ ડાઘ સાંભળે તેમ નહોતું. ચોકીયાત ધણે દૂર હતો.

એ તો શાંત ને તદ્દન મુગો પડી રહ્યો. ન હાલે, ન ચાલે. જાણે મુડકુંજ ન હોય !

એટલે તો સાપ એના ડીલ પર ચઢ્યો. ઓ બાપ રે ! કેવડો મોટો....કેવડો લાંબો....કેટલો જડો ! પણ પેલા ભાઈ તો તદ્દન શાંત—તદ્દન મુગા—આંખ મીંચીને પડી રહ્યા. જાણે શ્વાસ પણ ન લે. જરા ય હાલેચાલે નહિ.

સાપ તો એના ડીલ પરથી પેટ પર, છાતી પર, છેવટે મ્હોં પર પણ ફરી વળ્યો.

કેવી બચંકર સ્થિતિ ! કેટલી જખમરી હિંમત !

એ જરાક હાલતે તો મરી જવાનું નક્કી હતું. જરા બોલતે તો ત્યાં જ ખલાસ થવાનું હતું. પણ એ સિપાઈ દાદો ! મહા શાંત ! જમનો તેમ પડી રહ્યો.

લગભગ એક કલાક સુધી એ ભયંકર સાપે એના શરીર પર ક્રૂર ક્રીધું—અહિંથી તહિંથી ને તાહિંથી અહિં !

પછી એ નીચે ઉતર્યો ને સિપાઈના માથા પાસે જમને બેઠો. સૂતો. જાણે શાંતિથી આરામ લેવા પડ્યો.

આખી રાત સિપાઈ દાદો એમ ને એમ પડી રહ્યો ! જરા હાલે નહિ, જરા ખસે નહિ, જાણે સાસ પણ લે નહિ ! સહેજ હાલે ચાલે ને પેલા સાપને ડીલ લાગી પડે, તો ખલાસ !

સહવાર પડી. અજવાળાં થયાં. પેલાએ આંખ ઉઘાડી. આમ તેમ નજર કરી. સાપ ન દેખાયો. ઉભો થયો. ઢાટડીને નાંકે ગયો. ત્યાં એક સારો મજબૂત પથરો પડેલો. એણે તે લીધો. ને પછી સાપને માટે તપાસ કરવા માંડી. સાપ ક્યાંય ન જણાયો. એને લાગ્યું કે મારા ઉશિકા તળે હશે. એ ધીમે ધીમે તે બાજુ ગયો. ખૂબ જોરથી પગ ઉશિકા પર દબાવ્યો. સાપે તરત ડોકું બહાર કાઢ્યું. પણ એથી વધારે શરીર બહાર ન નીકળ્યું. સિપાઈએ પથર વડે એનું માથું ચગદી કચડી નાંખ્યું. સાપ મરી ગયો.

બપોર થઈ. જમવાનું આપવા ચોકીયાત આવ્યો. ખારણું ઉઘાડ્યું. સિપાઈએ પેલો સાપ બહાર ફેંકી દીધો. એક અમલદાર ત્યાં દૂરતો હતો. તેણે એ જોયો. અંદર આવીને પૂછ્યું: આ આહં ક્યાંથી આવ્યો ?

સિપાઈએ જવાબમાં આખી વાત માંડીને કહી.

પેલો પૂછે: પણ અદ્યા, આટલી બધી શાંતિ તેં કેવી રીતે બળવી ? મોત તો તારી સામે જ ઉભું હતું !

હા, પણ તેથી જ બળવી. મેં સાંભળેલું કે સાપ પોતે થઈને કદિ કાઈને કરડતો નથી. કાઈ છેડછાડ કરે કે કનડે તો જ ડાંખ દે છે. એટલે હું એને છેડ્યો જ નાહ. ફરે તેમ ફરવા દીધો.

વાત ઠંઠ પહોંચી. ટુકડીના મુખ્ય અમલદારને કાને ગઈ. એણે પેલો મરેલો સાપ પણ જોયો. કેદી સિપાઈની અબચપ્પ શાંતિની વાત સાંભળી. એ એટલો રાજી થયો કે એની સજા માફ કરી દીધી.

આઠ દશ વરસ પર ગાંધીજીના શરીર પર પણ સાપ એવી રીતે ફરી ગયેલો. ગાંધીજી શાંત બેસી રહેલા. સાપે કંઈ ન કર્યું. જતો રહ્યો. પણ એવી મોતજીવતની ઘડીએ શાંતિ બળવવી કંઈ સહેલ છે ?

૨: ગુસ્સાની સજા

આ વાત ખરી છે. કાઠને ગપ્પું લાગશે, પણ તેમ નથી.

પેરીસની નજીકમાં એક ગામડું. ત્યાં એક લશ્કરી અમલદાર રહે. એની નોકરી પૂરી થયેલી. ઘરડાપો આવેલો. હવે આરામ જ લેતો હતો.

એનો આઘો મોટો હતો. પાસે પૈસા પણ પુષ્કળ. પોતે પ્રમાણિક, ભલો અને બહાદુર પણ ખરો. પણ એનામાં બે ખોડ. એક તો લોભીયાપણું અને બીજું તીખાપણું. વાત વાતમાં છેડાઈ પડે. વાત વાતમાં લઢી પડે. કાઠ વાર મારી પણ બેસે. નજીવી વાતમાં મોટી લઢવાડ ઝમાવે. પાછળથી એને પસ્તાવો થાય ખરો, પણ બીજા દહાડે તેવું ને તેવું.

એની વહુ બહુ ભલી ને ડાહી. સ્વભાવે બહુ જ રાંક. પણ પેલા ભાઈ તો વાત વાતમાં ગુસ્સે થઈ જાય. તેનો ઉપાય શું? એ બિચારી એકલી એકલી ચારડામાં ભરાઈને રડયાં કરે.

પેલા ભાઈ એને ઘણું સતાવે. નજીવી બાબતમાં વઢે. પાછળથી પોતાની ભૂલ જણાય તો માફી માંગી લે. પણ બીજા દહાડે જવા ને તેવા.

વહુને બહીક એ હતી કે આમ ને આમ એ

કાંઈ દહાડો મને મારી પાડશે. કેમકે દહાડે દહાડે એનો સ્વભાવ બગડતો જાય. એક દહાડો જખડું તોફાન થયું. કેટલાક પરાણા બેઠેલા. એક ખાસ દોસ્ત પણ હતો. એ વેળા એક નજીવી બાબત પર પેલો ચડલડી પડ્યો, ખૂબ બખાળા કાઢ્યા ને પછી પોતાના ઝોરડામાં નાસી ગયો; ત્યાં ભરાઈ બેઠો.

પેલો દોસ્ત ત્યાં ગયો. બેઠો. પછી ઠંડે પેટે વાત કાઢી. પેલાને સખત ઠપકો દીધો: આ તે રીતની વાત છે? આવું તે હોય? આવડી નજીવી બાબત પર આવો ચડલડાટ? વાતમાં માલ નહિ, ને આટલો ગુસ્સો? એમ ધણું કહ્યું.

પેલા ભાઈ કહે: દોસ્ત, તું કહે છે એ ખરું છે. મારો સ્વભાવ ખોટો છે. મારી બૂલ હું કમુલ કરું છું. હું સુધરવા ઈચ્છું છું પણ સુધરાતુંજ નથી. મેં બહુ વિચાર કર્યો, પણ રસ્તો નથી જડતો. મારો સ્વભાવ બદલાતો નથી. પાછળથી પસ્તાઉં છું. તોયે જવો ને તેવો થઈ રહું છું.

દોસ્ત કહે: અરેરે, કેટલું ખરાબ! કંઈક રસ્તો કરવો જોઈએ.

હા. ને તે હું કરીશજ.

એમ કહી અમલદારે ઝોરડામાં આંટા મારવા

માંડ્યા. કંઈ કંઈ વિચાર કરે, ચાલતો અટકી જાય, વળી ચાલે, વળી હોઠ ખીડે, એમ કર્યા કરે. જાણે એના મનમાં મોઢું તોફાન ચાલતું હોયને, તેમ.

. આખરે એ એકદમ ઉભો રહ્યો. ગળવામાંથી ચાવી કાઢી. પાસે પડેલી ત્રિજેરી ઉઘાડી. ને અંદરથી એક હજાર રૂપિયા (તે દેશના સિક્કા)ની નોટ કાઢી. પેલો હોસ્ત તો જોયાજ કરે. એને કંઈ સમજાય નહિ.

પેલાએ એ નોટની ઘડી વાળી, ને પછી તેનો એક છેડો સળગાવ્યો ને જમીન પર મૂકી દીધો. ઠંડે પેટે એક હજાર રૂપિયાની નોટને બળતી જોયાં કરી !

ખલાસ, ગયા હજાર રૂપિયા !

પેલો હોસ્ત તો ગભરાઈજ ગયો : આ માણસ, જે કંજુસનો કાકો ગણાય છે, તે હજાર રૂપિયા બાળી નાંખે ! ઠમ બને ? તેણે તરત દોડી જઈ એનો હાથ પકડ્યો ને બોલ્યો : આ શું, આ શું ?

અમલદાર કહે : કંઈ નહિ, તમે તમારે જોયા કરો.

પણ તમે ગાંડા થયા છો ?

ના, આ તો મેં મને પોતાને સજ કરી. ને આજથી હું સોગંદ લઉં છું કે હું હંમેશાં આવી સજ ખમતો રહીશ. જ્યારે જ્યારે હું ગુસ્સામાં આવીશ, લઠી પડીશ, ત્યારે હું મને પોતાને આવી સજ કરીશ, ને

પૈસા ગુમાવીશ. એજ મારે સુધરવાનો રસ્તો. બીજો ઉપાય નથી.

પેલો મિત્ર અબજબી પામ્યો. પણ બોલ્યો: હા, વાત ખરી છે. રસ્તો સાચો છે. તમને ધન્યવાદ ધટે છે.

ને એ રસ્તો પેલાએ ખરેખર લીધો. તે દિવસથી એ 'કંજુસના કાકા'એ પોતાના ગુસ્સા માટે સબ ખમવા માંડી. જ્યારે જ્યારે પોતાનાથી ખોટી ધમાધમ થઈ જાય, ત્યારે પાછળથી બેસે, વિચાર કરે ને પોતાને સબ કરે. ત્રિજેરી છઠાડે, અંદરથી એક નોટ કાઢે ને બાળી નાંખે. જોવા ગુન્હો તેવી સબ. પચાસ રૂપિયા, સો રૂપિયા, બસો રૂપિયા, હજાર રૂપિયા.

પણ એ થોડોજ વખત ચાલ્યું. થોડા વખતમાં તો એની કુટેવ છૂટી ગઈ. ને સાથે સાથે એની કંજુસાઈ પણ ગઈ. એનો સ્વભાવ શાંત થયો-ઉદાર પણ થયો. અને જમ પોતે નાણાંનો નાશ કરતો હતો તેમ એ જાહેર દાનમાં પણ છૂટથી મદદ આપવા લાગ્યો !

દરેક જણ આવી રીતે પોતાના વાંક માટે પોતાને સબ કરતું હોય, તો ?

સાચ્યો સિપાઈ

રૈકાટલાંડ દેશની વાત છે.

એક લશ્કરી ટુકડી ગ્લાસગો શહેરમાં રહે. સિપાઈઓ નવા હતા. ટુકડી નવી ઉભી કરેલી. તેમાં કંઈ ગરબડ થઈ. ફટલાક સિપાઈએ તોફાન કર્યું. અમલદારોની સામા થયા. પાછળથી તોફાન શાંત થયું. સિપાઈઓને સજા કરવાનું નક્કી થયું. તેમાં મુખ્ય ચાર હતા. તે કહે: ખીજ બધાને છોડી દો. અમને ફાંવે તે સજા કરો.

વડા અમલદારે કબુલ કર્યું. અને એ ચારને લઇને એડીનબરોના કિલ્લા તરફ કૂચ શરૂ કરી. ત્યાં લશ્કરી અદાલત બેસે. તેના સમક્ષ તેમને રજુ કરવાના હતા. સજા મોતની થશે એ તો નક્કી જ હતું. લશ્કરી કમિટી કડક બહુ હોય. નાના નાના ગુન્હા માટે પણ સજા મોતની હોય. ને આ તો મોટો ગુન્હો ગણાય.

ચાર ગુન્હેગાર ને પાંચમો અમલદાર. આલ્યા આલ્યા બાય છે. એવામાં ચારમાંના એકને કંઈ યાદ આવ્યું. તે કહે: સાહેબ, એક વાત કહું. મારે ગ્લાસગો જવું છે. ત્યાં કામ છે. એક દોસ્તને ખાસ મળવું છે. મળ્યા વિના છુટકો જ નથી. મરવાનું મને દુઃખ નથી. પણ દોસ્તને મળ્યા વિના મરીશ તો તે દોસ્ત નકામો દુઃખી થશે. એવું ખાસ કામ છે. આપ મને રજા આપો. હું પાછો

ફરું, તેને મળું અને ચોક્કસ વખતે એડીનબરો આગળ પાછો હાજર થઈ જાઉં. હું નક્કી જ હાજર થઈશ. એમાં ફેર નહિ પડે.

અમલદાર વિચારમાં પડ્યો. જવા દે ને પાછો ન આવે તો એનો પોતાનો જાન જાય. ન જવા દે તો નાહક કાઈ નિર્દોષ (પેલાનો દોસ્ત) હેરાન થાય છે. શું કરવું ?

પેલો કહે: આપ મને ઝાળખો છો. છેક ખચપણથી પિછનો છો. મારી રીતભાત જાણો છો. હું સમ્યો છું. સમ્યાઈથી જીવ્યો છું. સમ્યાઈથી જ મરીશ. મને જવા ધો. આપની આખરે બંદો લાગવા નહિ દઈ.

અમલદાર એને ઝાળખતો હતો. તેને ભરોસો પડ્યો. એને જવા દીધો. પોતે બીજા ત્રણની સાથે જ કૂચ કરી. અમુક દિવસે પેલાએ કિલ્લે જ આવી પહોંચવું અથવા તે પહેલાં અધવચ મળવું એવું નક્કી કર્યું.

પેલો ગયો. ગ્લાસગોમાં દોસ્તને મળ્યો. કરવી હતી તે વાત કરી, ને પાછો ફર્યો. પણ એણે રસ્તો જુદો લીધો. વાંકાચુકા ને લાંબો રસ્તો પકડ્યો. એને લાગ્યું કે સીધે રસ્તે જઈ તો કાંઈ જોશે ને નાસી ગયેલા તરીકે પકડી લેશે. મારે નાસવું છે નહિ. નાહક શીઠ ઉપાધિ ફરું ! તેને બદલે આડે રસ્તે જઈ. ઝડપભરે જઈ તો પહોંચી જવાશે.

એમ વિચારી એ રીતે તે ઉપડયો.

ખીજી ખાજી કિલ્લો પાસે ને પાસે આવતો જાય. અમલદારને ફીકર થાય. ન આવ્યો, ન આવ્યો. ચાલ ધીમી કરી, ખૂબ ધીમી કરી. તોયે કાઈ દેખાય નહિ. આખરે કિલ્લો આવ્યો. અમલદારને થયું: આપણી જીંદગી ખલાસ. બટો લાગવાનો. જીવતર ધૂળ. પેલાએ બોળી માર્યો. ભરોસો ખોટો મૂક્યો !

એમ કરી એ કિલ્લામાં પેઠો. એનું હૈયું ધડધડ થાય. મ્હોં ફીકુંફૂં પડી ગયું. હવે શું થશે ?

પોતાના વડા પાસે પહોંચ્યો. તેને પેલા ઢદી સિપાઈઓની સોંપણ કરવાની હતી. સોંપણ કરવા માંડી. પહેલો સોંપ્યો. બીજો સોંપ્યો. ત્રીજો સોંપ્યો. ચોથાનું શું ? ચોથા માટે—એમ એ બોલવા જાય છે, ત્યાં તો ધમધમ પગલાં પડ્યાં, ને પેલો સિપાઈ ત્યાં આવી પડ્યો ! એણે પોતાનું વચન પાળ્યું. મોતથી એ ડરતો નહોતો. જીંદગીના કરતાં વચન એને મન વધારે કીમતી હતું !

પેલા અમલદારના હરખનું તો પૂછવું જ શું ?

પછી તો અદાલત ચાલી. ચારેને મોતની સજા થઈ. પાછળથી ઠયું કે એક ચિઠ્ઠી ઉપાડવી. જેનું નામ નીકળે તે મરે. બાકીના છૂટી જાય. ચિઠ્ઠી નંખાઈ. એકનું નામ નીકળ્યું. તેને ફાંસી થઈ. ત્રણ છૂટી ગયા.

છૂટ્યા, તેમાં પેલો ટેકીલો, એકવચની સ્ત્રી સિપાઈ
પણ હતો !

૪: સામી છાતીએ

ઈંદ્રાલિ કરીને દેશ છે. ત્યાં ગેરીબાદ્ડી નામનો
એક મોટો સરદાર થઈ ગયો. એ સરદારે ઘણી બહાદુરી
કરેલી. એની વાતો ઘણી છે. તમે મોટા થાઓ
ત્યારે વાંચજો.

ઈંદ્રાલિ પાસે સિસિલિ નામે ઘણું છે ગેરીબાદ્ડી
એક વાર ત્યાં હતો. નવા નવા સિપાઈઓ એના લશ્કરમાં
જોડાવા આવ્યા જ કરે. તે ક્ષમ માટે એક પંચ નીમેલું.
જેને સિપાઈ થવું હોય તે એ પંચ પાસે જાય. પંચ
તેને તપાસે, સવાલ પૂછે, એની હુશિયારી જુએ ને પછી
લાયક હોય તો તેને સિપાઈ તરીકે લશ્કરમાં લેવાનો
હુકમ કરે.

એક દહાડો એક ભાઈ આવ્યા જેવા જેવા હતા !
સ્ત્રી ઠીંગણ ! જેઈને હસવું જ આવે. ભાઈ તો પંચ
પાસે આવીને કહે: મને સિપાઈ બનાવો.

પણ પંચવાજા કહે, ઊઠું ! ઊઠું ! તને તે વળી સિપાઈ બનાવાય ! તું તો સાવ ઠીંગુજી ! તું તે શું લઢવાનો હતો ? વેતિયા તે વળી લઢતા હશે ?

પણ વેતિયાભાઈએ જ્યેમ જ્યેવ નહોતા. તે ભાઈ તો ગયા ઠેઠ સરદાર પાસે. ગેરીખાલ્ડી કને જઈને સલામ કરી. કહ્યું : મને સિપાઈ બનાવો.

પણ સરદાર કહે : તું શું લઢવાનો ?

સરદારે તો ચોકખી ના પાડી.

પછી તો લઢાઈ થઈ. દેશના દુશ્મનની સાથે લઢાઈ ચાલતી હતી. દેશ તરફથી ગેરીખાલ્ડી હતો. પેલા વેતિયા-ભાઈનેય દેશ તરફથી લઢવું હતું. હોંરા બહુ હતી. પણ સરદારે ના પાડી એટલે મુંઝાયા.

પણ વેતિયાને તો થયું હતું કે મારે લઢવું તો ખરું જ. ભાઈ તો વગર રજાએ લશ્કરમાં પેંસી ગયા ને લઢાઈમાં લઢ્યા. લઢતાં લઢતાં ખભે મોટા ધા થયો. એટલામાં એ લઢાઈ પૂરી થઈ.

એટલે મલકાતા મલકાતા ભાઈ ગયા ગેરીખાલ્ડી કને. તેને કહ્યું : જુઓ સાહેબ ! તમે ના કહી, તેમાં શું ? જુઓ, હું કેવો લઢ્યો ! મને ધા પણ મોટા થયો છે !

ગેરીખાલ્ડીએ ભાઈને ઝાળખી તો કાઢ્યા. પણ કહ્યું : ક્યાં છે અલ્યા, તને ધા ક્યાં થયો છે ?

પેલાએ ખભો ખતાવ્યો: જુઓ આ રહ્યો. આ ખભા પર !

હં ! એ તો ખભા પર ! સમજી ગયો. તું તે શું લઢવાનો હતો ? લઢે તેને તો છાતીએ ધા હોય ! આ તો નાસી જતો હશે, એટલે કાઈએ પાછળથી લગાવી પાડ્યો. જા, જા ! વેંતિયાથી તે લઢાતું હશે !

બિચારા વેંતિયાભાઈ ! મનમાં મુંઝાતા ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા ! આ મહેણાં તેને તડવાર જેવા ભોંકાયા !

પણ પછી તો ખીજી લઢાઈ થઈ. એ પૂરી થઈ ન થઈ ત્યાં તો વેંતિયાભાઈ ગેરીખાલ્ડી પાસે આવ્યા જ છે ને !

જુઓ સરદાર ! જુઓ સરદાર ! હું કેવો લઢ્યો ! જુઓ, આ વેળા તો મારી છાતી પર ધા છે !

વેંતિયાએ એમ કહી છાતી પરનો ધા ખતાવ્યો. તેમાંથી લોહી ભગભગ વહેતું હતું ! ધા ખતાવતાં ખતાવતાં જ એ બેલાન થઈને પડ્યો.

પડ્યો તે પડ્યો. પછી ઉઠ્યોજ નહિ.

વેંતિયાને દેશની કેટલીય લાગણી હતી ! ગેરીખાલ્ડી સરદારને પણ પછી પસ્તાવો થયો કે આવા માણસને મેં કેમ કડવાં વચન કહ્યાં !

દેશને ખાતર મરનારા મરીનેજ ખતાવે છે !

પ: રાજનો ડગલો ગીરે મૂકાયો !

રશિયામાં સિકંદર નામે રાજ રાજ કરે.

એ રાજને એકલા એકલા ફરવાની બહુ ટેવ. પગપાળો જ નીકળી પડે. સાદાં કપડાં પહેરે. ઠાઈ રાજ હશે એમ ધારેય નહિ. એમ ને એમ એ લાંબે સુધી ફરવા ચાલ્યા ગયા.

એક દહાડો એણે સિપાઈનો વેશ પહેરેલો. ફરતાં ફરતાં દૂર નીકળી ગયો. થાકી ગયો. બહુ થાક લાગ્યો, એટલે ગાડી કરી. તેમાં બેસીને કહ્યું: રાજને મહેલે હાંક.

ગાડીવાન શું જણે કે આ ભાઈસાહેબ ખૂદ રાજ જ છે ! એણે ધાયું ઠાઈક અમલદાર હશે. લશ્કરી અમલદાર દેખાય છે. જ હોય તે, આપણે શું ? એમ ધારી કહે: જો ભાઈ, રાજના મહેલ સુધી કંઈ ચોક્કસાતો ગાડી જવા ન દે. જ્યાં સુધી જવા દે ત્યાં સુધી હાંકીશ. ઠેઠ દરવાજા સુધી નથી જવાનું.

રાજ કંઈ બોલ્યો નહિ. ગાડી ચાલી. મહેલ પાસે પહોંચી ને થોડે દૂર જ અટકી ગઈ. ગાડીવાન કહે: હવે આગળ નહિ જવાય.

લલે-કહી રાજ ઉતરી પડ્યો ને બોલ્યો: જો, હું અંદર જઈ છું. માણસ મોકલું છું. તે તને તારા ભાઈ આપી જશે.

ગાડીવાળો કહે: ના, ના ભયશાળ ! એ નહિ ચાલે. એ રીતે તમારા જવા અમલદારો છેતરે છે. પછી ભાડું આપતા જ નથી. લશ્કરી અમલદારો ખાસ છેતરે છે. હું કંઈ લમને એમ ન જવા દઉં. પૈસા ન હોય, તો કંઈક મૂકતા જાવ. ભાડું મળશે, કે તુરત તે પાછું આપીશ.

રાજાએ મ્હોં મલકાવ્યું. પોતાનો ડગલો હુતાર્યો ને ગાડીમાં મૂક્યો: ખસ ? હું હમણાં ભાડું મોકલું છું. એમ કહી પોતે ગયો.

એક હજીરિયો ભાડું આપવા આવ્યો. ભાડું કાને આપે ? ગાડી ધણીક ઉભી હતી. એણે આવી ખૂમો પાડી: અધ્યાએ, તમારામાંનું કાણ રાજાજીને બેસાડી લાવેલું ?

જવાબ કોણ આપે ? રાજાને કયાં પેલા ગાડીવાને આજખેલો ?

એટલે પેલો કહે: ડગલો કાની પાસે છે ? બોલો, બોલો, ઝટ બોલો.

તરત પેલો બોલી ઉઠ્યો: આ રહ્યો ડગલો.

લાવ. લાવ. ઝટ કર. લે આ તારૂં ભાડું. તું રાજાને બેસાડી લાવેલો ! !

કહી ડગલો લઈ ભાડું આપી હજીરિયો દોડ્યો પાછો મહેલ તરફ.

ઓ બાપ રે ! એ રાજ હતો ત્યારે ! એમ મનમાં વિચારતો ગાડીવાન પણ ગાડી દોડાવી ગયો.

ખીજ દહાડે કવાયત હતી. રાજ ઉભો હતો. લશ્કરે કવાયત કરી. કૂચ કરી બતાવી. સરસ કામ હતું. ટુકડીઓ ખરાબર હતી. પોશાક રૂપાળા હતા. રાજ રાજ થયો.

ટુકડીઓ ગઈ. ફક્ત મોટા સરદારો રહ્યા. તેઓ રાજની આસપાસ ફરી વળ્યા.

રાજ કહે: ભાઈઓ તમારા કામથી હું રાજ છું. ટુકડીઓ સારી છે. તાલીમ મજબૂત છે. પણ તમારા અમલદારોને કહેજે કે તેમને લીધે મારે ગઈ કાલે મારો ડગલો જમીનમાં મૂકવો પડ્યો.

શું ? બધા મોઢું વકાસી રહ્યા: આ શી ગાંડી વાત રાજ કરે છે ?

રાજ કહે: કાલનીજ વાત. મેં લશ્કરી પોશાક પહેરેલો. હું ગાડીમાં બેઠો. પણ ભાડું આપું નહિ ત્યાં સુધી મને ગાડીવાન જવા ન દે. ડગલો જમીન મૂક્યો, ભારેજ જવા લીધો. એ ચોક્કસ કહેતો હતો કે લશ્કરી અમલદારો ભાડું આપ્યા વિના ભાગી જાય છે.

સરદારો—અમલદારોને ઠપકા ભારે લાગ્યો. પોતાની હુઆઈ રાજ બહાલી ગયો. તે બહુ વસતું લાગ્યું.

બહુ શરમાયા.

કહે છે કે તે પછી કાંઈ ગાડીવાળાનું ભાડું લઈને અમલદાર ડૂબાવે એવું બનતું નહોતું ! સૌ રીતસર ભાડું આપી દેતા !

૬: સિપાઈની ધડિયાળ !

જર્મનીમાં ફ્રેડરિક નામનો રાજા રાજ કરે.

એ રાજા ભારે શૂરો હતો. એણે ઘણાં ઘણાં પરાક્રમે કર્યાં છે. તેથી અને મહાન ફ્રેડરિક એ નામે સૌ જાણ્યો છે.

રાજાએ હંમેશા અંગરક્ષકો રાખે છે. આ રાજાએ પણ તેવી એક ટુકડી રાખેલી. જ્યાં રાજા ત્યાં આ ટુકડી જાય. કદિ પણ રાજાને વીલો ન મૂકે. એની ફરજ રાજાનું રક્ષણ કરવાની.

આ ટુકડીમાં એક સિપાઈ દાદા હતા. તેનો સ્વભાવ નવાઈ જવોજ. કામકાજમાં હુશિયાર. બોલવે ચતુર. મરવે પણ તૈયાર.

એને ટેવ એવી કે ધડિયાળ ન રાખે. પણ ધડિ-

યાજની સાંકળી રાખે. સાંકળીને બીજ છેડે એક સીસાની ગોળી લટકાવેલી. એવી ગોળી બન્દુકમાંથી ફેડવામાં વપરાય.

ઠાઠકે આ વાત રાબને કહી. રાબને અચંબો લાગ્યો. એને થયું: ધડિયાળની સાંકળીને વળી બન્દુકની ગોળી શી લગાડવી? એમ એ શા માટે કરતો હશે?

એને બોલાવ્યો. પછી પૂછ્યું: કેમ, શું ચાલે છે?

પેલો કહે; મગ્રમાં છું, સાહેબ! કંઈ હુકમ?

રાબ કહે; તું દેખાય છે તો બહાદુર! વળી કરકસરિયો પણ છે ના! પગારમાંથી બચાવીને ધડિયાળ પણ લીધી દેખાય છે ને!

સાહેબ, બહાદુર તો છુંજ. મને પણ એ વાતની ખાતરી છે. બાકી ધડિયાળ બડિયાળ તો ઠીક છે!

રાબએ એક હીરાજડિત ધડિયાળ કાઢી. તેમાં જોઈને કહે: તારી ધડિયાળમાં ઢટલા વાગ્યા છે, કહે જોઈ? મારીમાં તો પાંચ વાગ્યા છે.

પેલાએ ધ્રુજતે હાથે પેલી ગોળી કાઢી ને કહ્યું: મારી ધડિયાળ પાંચ વાગ્યા કે છ તે નથી કહેતી. તે તો મને એટલુંજ ખતાવે છે કે તારા રાબને ખાતર મરવા તારે હરધડી તૈયાર રહેવાનું છે.

રાબ કહે; એ.....મ? ત્યારે લે, હું તને આ ધડિ-

યાળ આપું. એ પરથી તારા રાબને માટે મસ્તી બેળા
તું બેઈ ચકશે કે કટલા વાગ્યા છે !

એમ કહી રાબએ પોતાની હબરોની કિંમતની
ધડિયાળ એ વફાદાર સિપાઈ બચ્ચાને ભેટ તરીકે
આપી દીધી !

ફેડરિક રાબને બહાદુરીની ખરી કદર હતી.

૭: છેતરાશો ના

એક છોકરો ચોટલે બેઠો હતો. શિયાળાનો દહાડો
હતો. છોકરો ચોટલે બેસી રમ્યા કરે.

એવામાં એક પડોશી ત્યાં આવ્યો. તેને ખાધે એક
કુહાડી હતી.

પેલો પડોશી કહે: અલ્યા બાઈ ! તારે ત્યાં હાથો
ધસવાનું ચક્ર છે કે ?

છોકરો કહે: હા, છેતો.

તે મારો આ કુહાડીનો હાથો તેના ઉપર ધસવા
દેશે ? કેવો ડાહ્યો છોકરો છે ! ચાલ તો, બેઈ !

ડાહ્યો છોકરો કહ્યો ચોટલે તો છોકરો હરખાઈ

હરખાઈ ગયો તે કહેઃ ઝાહો, એમાં શું ? જાવને અંદર.
અંદર જ ચક્કર છે.

પેલો કહેઃ ચાલ જઇએ, તું પણ આવને.

ખને અંદર ગયા. પછી કુહાડીવાળો કહેઃ દોસ્ત, તું
છે તો ચાલાક. હાથો ભીંજવવા જરા પાણી નહિ લાવે ?

છોકરાને તો ચાલાક કહ્યો એટલે રાજી રાજી. તે
તો દોહ્યો ને તરત પ્યાલું ભરી પાણી લાવ્યો.

પછી પેલો પૂછેઃ અલ્યા તું કેટલા વરસનો ? તારું
નામ શું ? તું ખરેખર છે તો હુસિયાર. તને ચક્કર
ચલાવતાં આવડે છે ? જોઈ, જરા ચલાવ તો ખરો. હું
હાથો ધરી રાખું છું.

ખુશ થઈ થઇને છોકરે તો ચક્કર ફેરવવા માંડ્યું.
પણ હાથો તદ્દન કાચો ને ખરખચડો હતો. ચક્કર ફેરવતાં
ફેરવતાં એના હાથ દુખ્યા. પણ પેલા બાઈ તો એમ
કહેજ નહિ કે તું બંધ રાખ, હું ફેરવું. તે તો એમજ
કહેઃ ખસ, હવે થોડુંજ છે. હવે થોડું ફેરવ એટલે થયું.
કેવો સરસ છોકરો છે !

એમાં ને એમાં છોકરાનો તો હાથે સૂઝી મયો ને
ઝઝેલા પણ હુક્યા. ચક્કર ફેરવવાનું કંઈ સહેલું હતું ?

એમ કરતાં કરતાં નિશાળે જવાનો વખત થયો.
ધંદ વાગ્યો, તોયે પેલો કહેઃ હવે જરાક જ ખાલી છે,

થોડીવાર ફેરવ-ઐટલે ખસ !

છોકરો તો ફસાઈ ગયો. તેણે ફેરવવું ચાલુ રાખ્યું.

નિશાળનો ઘંટ વાગ્યા પછી ડેટલીકવારે હાથો ધસાઈ રહ્યો. ઐટલે પેલો કહે: ચાલ, ચાલ હવે ઉઠી જા ! નિશાળે જા, નિશાળે ! બહાર ભટક્યા શાનો કરે છે ? જા, જા, નહિ તો નિશાળે માર પડશે !

કલાક બે કલાક વહિતરું કરાવ્યા પછી પેલાએ એને આવો પરસાદ આપ્યો.

એક તો શિયાળો. બીજું સહવારનો વખત. બે કલાક ચક્કર ફેરવ્યું. હાથે ઝંઝેલા પડ્યા. કામ મફતમાં કીધું. ને છેવટે તો પાછાં આવા ખાસડાં જ !

છોકરો તો ડધાઈ જ ગયો ! પણ મનમાં સમજી તરત નિશાળે ભાગ્યો.

એ છોકરો અમેરિકામાં પછી ખૂબ પંકાયો. એનું નામ બેન્જમીન ફ્રેંકલીન. એણે એનાં દેશની ખૂબ સેવા બજાવી. પણ જીંદગી સુધી આ વાત એ ભૂલ્યો નાહ. એ પરથી એને ખરેખરું શીખવાનું મળ્યું. પછી તો કોઈ માણસને વધારે પડતા વખાણ કરતો સાંભળે ઐટલે કહે: કેમ ભાઈ, તમારે હાથો ધસાવવાનો છે ? કોઈ માણસ વધારે નમતો જણાય ઐટલે કહે: એને હાથો ધસાવવાનો હશે !

બેન્જમીન ફ્રેંકલીનના જોવા અનુભવ ધણાને થાય છે. ધણા લુચ્ચા માણસો ફેસલાવીને કામ કાઢી લે છે ને પછી થાપટ મારે છે.

૮: એનું નામ સચ્ચાઈ

વાત ખરી છે પેરીસમાં બનેલી.

ખાર વરસનો છોકરો. ઢાઢને રસોડે નોકરી કરે. પીરસણિયાનું કામ કરે.

એક દહાડો બજારમાં થઈને જાય. માથે ટોપલી. ટોપલીમાં લરેલાં ઇંડાં ને માખણ. બજારમાંથી ખરીદીને ભાઈ ઘેર તરફ જતા હતા.

પણ રસ્તો ધોરી. વખત સહવારનો ને લીડ આઝી. ઢાઈની ઢાણી લાગી ને ટોપલી પડી ભોંય પર. ઇંડાં ફટોફટ ફુટી ગયાં ને માખણમાં કાદવ ને ધૂળ!

ખારજ વરસનો છોકરો! આવી આક્રમકી એ તો ગભરાયો. પોટપોક મૂછીને રડવા લાગ્યો. એને રડતો ભાળી ત્યાં ટોળું મળ્યું.

કાઈકે ભલા માણસે એને રડતો જોયો. દયા આવી.

ગજવામાંથી કાઢીને એણે ચપ દહને પાવણી આપી. પછી બીજાઓને કહ્યું: તમે કંઈ કંઈ આપો.

સૌને દયા આવી. ઠાઠાએ પૈસા, ઠાઠાએ બે પૈસા, ઠાઠાએ બે આના આમ સૌએ કંઈ કંઈ આપ્યું. થોડી-વારમાં તો બહુ મોટા ઢગલો જ થઈ ગયો ને !

એટલે તો પેલા ભાઈનું રડવું ઉડી ગયું. આંસુ લૂછીને ભાઈ ગણવા બેઠા. બધાનો ઉપકાર પણ માન્યો.

ગણી રહ્યા તો માલમ પડ્યું કે લગભગ બાર રૂપિયા ભેગા થયા છે !

પણ એણે એ બધું નાણું ગજવામાં ન મૂક્યું. એણે તો ગજવામાંથી આંકડો કાઢ્યો. બજારમાં કરેલા ખસ્યનો એ આંકડો હતો. તે તો માત્ર નવ જ રૂપિયાનો ! એટલે ત્રણ રૂપિયા વધે.

બીજે હોય તો ગજવામાં મૂકી રસ્તે પડે. એણે એમ ન કહ્યું. ચોમેર નજર કરી. એક ડોશી ઉભી હતી. તેને સરીરે ચીથરેહાલ લુગડાં હતાં. કાચાં બેસી ગયેલાં. ઠાણ બહુ ફેટલાય દહાડાની ભૂખી હશે.

છોકરે તો નવ રૂપિયા રાખી બાકીના પૈસા જઈને માથાએ આપી દીધા.

જે સૌ આ જોતા હતા, તે બધા રાજ થયા. વાહ, છોકરો બહો ખરો. આપણે એને મદદ કરી તે

મહું ક્યું. એની દાનત ખરી છે. આપણા પૈસાનો એણે
ખોટો ઉપયોગ ન કર્યો.

સૌ તે છોકરાના વખાણ કરતા ઘેર ગયા.

૯: અચરે અચરે રામ !

મહાન ફ્રેડરિકની એક ખીજી વાત છે.

એ રાજા પોતાના અંગરક્ષકોને સૌને જ ઓળખે.
અધાની તરતપાસ રાખે. કોઈક નવો ઉમેરાયલો જુએ,
એટલે તેને પૂછે: કેમ અલ્યા, કેટલા વરસનો છે ?
લશ્કરમાં કયારથી છે ? પગાર હથિયાર તો ખરાખર મળે
છે ને ? આ ત્રણ સવાલ તો એ ખસૂસ પૂછે જ પૂછે.

અન્યું એવું કે એક જુવાન નવોજ રહ્યો. એ
પડોશના ફ્રાન્સ દેશનો. એને આ જર્મની દેશની ભાષા
ન આવડે. એટલે એના સાથીઓએ એને ત્રણ જવાબ
શીખવી મૂક્યા. રાજા પેલા ત્રણ સવાલ પૂછે તો જવા-
બમાં કહેવા માટેના જર્મન શબ્દ શીખવી મૂક્યા.
પહેલા સવાલ માટે ૨૧ વરસ; બીજા માટે છ મહિના;
ત્રીજા માટે: બંને ખરાખર.

એક દહાડો રાજાએ તપાસ લીધી. નવો ચહેરો
બેયો. સવાલ પૂછ્યા. પણ કમનસીબે સવાલ ઉલટ પાલટ
થયા. પેલા ભાઈ કંઈ સમજે નહિ ! એટલે બુઝો ફજતી !

અલ્યા, તને લશ્કરમાં રહે કેટલો વખત થયો ?

(ઉંમર ને બદલે પહેલું આ પૂછ્યું)

પેલો કહે : એકવીસ વરસ.

રાજાની અબાયબીનો પાર નાહ. પછી પૂછ્યું :

ઉંમર કેટલી ?

પેલો કહે : છ માહિના !

રાજા તો એકદમ ચમક્યો. આ તે શું ?

તે કહે : અલ્યા, ક્યાં તો તું ગાંડો છે, કે હું ગાંડો છું !

પેલો કહે : બંને બરાબર !

રાજા ચિઠાયો એ ખરો ને ચમક્યો એ ખરો :
મને મારે મોંઠે ગાંડો કહેનાર તો આ પહેલોજ માણસ
મળ્યો દેખું ! અલ્યા, તું શું કહેવા માંગે છે !

રાજાનો ગુસ્સો જોઈને પેલો ગભરાઈ ગયો ને
પોતાનીજ ભાષામાં બોલી પડ્યો : ઢાણ જણે સાહેબ,
મને જર્મન ભાષા નથી આવડતી.

પણ રાજાને તો તેની ભાષા આવડતી હતી. તે
ખડખડ હસી પડ્યો ને બોલ્યો : એમ બાબત છે ?
જા, જા. ઝટ શીખી લેજ. તું છે તો બહાદુર બચ્ચો !

જા, તને ખંધું માફ છે.

એમ કહી રાજ હસતો હસતો ચાલ્યો ગયો !

પોપટીયા શીખેલું શા કામનું ?

૧૦: જીવ ખચાવ્યો.

લંડનમાં એક જખરજસ્ત દહેરું છે. એનું નામ સેંટ પાલનું દહેરું.

એકવાર એ દહેરામાં ચિત્રકામ ચાલે. પાલખ ખાંધેલી. તે પર બેસી ચીતારો કામ કરે.

એ ચીતારો પણ જવો તેવો નાહ. ભારે હુશિયાર હતો. દેશમાં એના જવા ચીતારા કાઈ બીજા હશે પણ નહિ. રાજદરબારમાં એનો મોસ્લો પણ મોટો.

ચીતરતાં ચીતરતાં એને થયું કે, આ હું ચીતરું છું તે દૂરથી કેલુંક લાગતું હશે ? લાવને, જરા જોઈએ તો ખરા.

ભાઈ તો ઉઠ્યા ને પાછલે પગે ચાલતા ચાલતા ગયા—તે ઠેઠ પાલખને નાંકે.

ઠેઠ નાંકેજ આવી રહ્યા, એક સહેજ ખસે તો

ઠેઠ નીચે, પત્થરની જમીન પર. હાડકાંના બૂદિ બૂદિ !
જીવવાની તો વાત જ શી ?

એ ભાધને તો ભાન નહિ. ધારી ધારીને જીવે છે
ને મનમાં મલકાય.

દૂરથી નોકરે જોયું. તે એ જ પાલખ પર કામ
કરે. એની મદદમાં.

નોકરે જોયું કે સહેજ પાછળ ચસ્યા તો મોતના
સોદા છે. એકે હાડકું આપું નથી રહેવાતું !

નોકરે તો ડોલ ભરીને રાંચ લીધો ને બપ્પ દધને
પેલી છખી પર છાંટીજ દીધો. હાં હાં હાં હાં ! શું કરે
છે ? કરતા ચીતારાભાઈ તુરત તે તરફ દોડી આવ્યા !
આ શું ? આ શું ? મારી ફટલી મહેનત રદ ખાતલ !

એને તો જખરો ગુસ્સો આવ્યો.

પણ પછી નોકર કહેઃ સાહેબ, તમે તો મરતા
બચ્યા છો મરતા ! હું તમને કહેવા જત તો તમે
ચમકીને પાછળજ ડગલું ભરત ને પડી જાત. આ તો
તમારી છખી બગડી તો તમે આગળ દોડી આવ્યા.
નહિ તો તમે ચમકત ને ગબડી જાત. તમે એવા
અદ્ધરતાલ ઉભા હતા !

ચીતારે કાન આમળ્યા. વાત ખરી તો ખરી !

નોકર કહેઃ સાહેબ, જીવતા છો તો હવે જોધએ

એટલું ચીતર્યાજ કરજો ને !

એ ચીતારાનું નામ સર જેમ્સ થોર્નહીલ. બહુ મોટા ચીતારા થઈ ગયો. એની જીંદગી એના નોકરે આમ બચાવી. સર જેમ્સે નોકરના ખૂબ વખાણ કર્યા, ને જીંદગી બચાવવા માટે ઈનામ આપ્યું.

૧૧: બુદ્ધિ કોના પાપની છે ?

એક વહાણ દરિયે સફર કરે. વહાણમાં માલ પુષ્કળ. માલ એટલે મોટે ભાગે તો માખણજ હતું.

હોલાંડ દેશમાં તે વેળા માખણની અછત થઈ પડેલી. લોકોને માખણનો શોખ ધણો. મળે તો સારી કિંમત આપે. પણ મળતું નહોતું. પેલું વહાણ તેથી માખણ લઈ ત્યાં જતું હતું. વહાણના કપતાનને સ્મરા નફાની આશા હતી. વહાણ આયરલાંડથી ઉપડેલું.

વચ્ચે વાઈટ નામનો ટાપુ આવ્યો. વહાણે અહિં લંગર નાંખ્યું. ખીજ પણ ઘણું વહાણ ત્યાં પડેલાં હતાં.

ધ્યાનનાય પડેલાં. કાઈ આગળ જતું નહોતું. જવાની કિંમત નહોતી. કેમકે વચ્ચે દરિયાઈ લુટારા

છરફે ચાંચીયાઓનો બહુ ભો હતો.

આ કપતાનને પણ બધાએ ડર બતાવ્યો કે આગળ જઈશ માં. જશે તો હુંટાઈ જશે.

કપતાન પહેલાં તો ગભરાયો. પણ પછી મનમાં હિંમત આણી કહે: અરે જઈશું જઈશું ! આગે સખ દેખા બચગા. કપતાન વલંદો હતો. હોલાંડના લોકોને વલંદો કહે. તેઓ હિંમતખાજ હોય છે.

કપતાને તો લંગર છોડ્યાં ને ઝાકાવી દીધું. વહાણ ચાલ્યું.

પણ થોડે દૂર ગયા ત્યાં તો એ.....ખાપલિયા..... ચાંચીયાનું વહાણ આવતું જણાયું. ધડાધડ ચાલ્યું આવે.

ખલાસી તો બધા ગભરાયા. હવે શું કરીશું ?

પણ કપતાન શૂરો હતો ને ! શૂરો એ હતો ને શાણોયે હતો. શાણો હતો ને ચાલાક હતો.

એણે તો કહ્યું: ગભરાવ માં, ગભરાવ માં. હું કહું તે કરે.

ખલાસીઓ તૈયાર થયા. કપતાને કહ્યું: તમારા ખૂટ મોજાં કાઢી નાંખો. માખણના ચાર પાંચ પીપ ફેડો ને વહાણની ધાર પર, તુલક પર, ખાનુના પાસામાં બધે માખણ ચોપડી દો.

ધડાધડ માણસો મંડી પડ્યા. બધે માખણ ચોપડી

દીધું. વહાણનો આગલો ભાગ બધો ચીકણો ચીકણો થઈ ગયો. અરે ચોપડનારા ચ લપસી લપસી જતા'તાને !

એટલામાં તો પેલું વહાણ લગભગ પાસે આવી લાગ્યું. તેના કપતાને ખૂબ પાડી ને કહ્યું : એઈ દાણ છો ? બધો માલ સોંપી દો.

આપણા કપતાને ડોળ સારો કીધો. પોતે જાણે થયેય ધ્રુજ. બે હાથ જોડી કહે : લઈ જાઓ ભાઈસાહેબ ! જે હોય તે તમારું !

એટલે તો પેલા વહાણવાળા ખુશ ખુશ ! વગર મહેનતેજ બેડો પાર ! પછી જોઈએ શું ?

નાના હોડકામાં બેસી દશ બાર જણ આપણા વહાણ પાસે આવ્યા. પાટીયું મૂકી ચઢવા લાગ્યા. પાંચ છ ચઢ્યા. ત્યાં તો એઈ લપસી લપસીને પડ્યા એક બીજની ઉપર. પહેલો બીજના ડીલ પર ને બંને ત્રીજના ડીલ પર ને પછી તો બધાજ નીચે પાણીમાં ડબક ડાહ્યાં !

એ તો અભણ ચાંચીયા ! બીધા કે આ બાપ રે, આ વહાણમાં તો ભૂત છે ભૂત ! કંઈ જડુ છે કે મંતર છે !

જમ તેમ બેઠા હોડકામાં ને પાછા નાઠા. લુટવાની વાત જ સમૂળી ભૂલી ગયા.

આપણા કપતાન સાહેબ પછી તો સીધા દેશ પહોંચ્યા; ને ખૂબ નફો કર્યો. ચાલાક હોય તે ફાવેજ ને !

૧૨: રાજની ચાલાકી

એક વાર જર્મનીમાં રૂડોલ્ફ રાજ રાજ કરે.

રાજ બહુ ભલો ને ન્યાયી. ચતુર પણ તેવોજ.
તદખીર લડાવવામાં એકઠા.

એક દહાડો એ ગયો નૂરેખ્ખર્ગ. નૂરેખ્ખર્ગ મોટું
શહેર છે. ત્યાં ઘડયાળો સારાં બને છે.

રાજ મુકામે બેઠેલો. એક વેપારી મળવા આવ્યો.
તે કહે: રાજજી, મારી એક ફરિયાદ છે.

રાજ કહે: બોલો, સાંભળું છું.

પેલો કહે: અહિં એક ધર્મશાળા છે. બણીતી છે.
તેનો માલિક આગેવાન શહેરી છે. એને મેં એક કાથળી
આપેલી. તેમાં પુષ્કળ નાણાં હતાં. હવે એ કાથળી પાછી
નથી આપતો. કહે છે મને મળીજ નથી, તું જૂઠો છે.
મને મારી કાથળી અપાવો, જનાબ.

કાથળી કેવી છે ?

પેલા વેપારીએ કાથળીની નિશાની આપી.

રાજ પૂછે: વારૂ, સાક્ષી કાઈ છે કે ?

ના સાહેબ, તેજ વાંધો છે ને. કાઈ સાક્ષી નથી,
કંઈ પુરાવો નથી. હું સાચું બોલું છું, એજ મારો પુરાવો.
આમ કાઈ રીતે નિકાલ કાઢી આપો તો મોટી કૃપા.

રાજ વિચારમાં પડ્યો. થોડી વારે કહે: ઠીક, બચો.

થઈ રહેશે. જોડેના ઝોરડામાં બેસો.

પછી રાજાએ હજુરિયાને બોલાવ્યા: પેલા ધર્મ-
શાળાવાળાને બોલાવી મંગાવો.

હજુરિયો કહે: અરે, તે તો જાતેજ આવેલો છે.
અહિંના શહેરીઓ આવ્યા છે. આપને સલામ ભરવા
આવ્યા છે. તે સૌનો એ આગેવાન છે. નીચે ઉભા છે.
ઉપર મોકલું :

રાજા કહે: એ તો સૌથી સાફ. મોકલી આપોને.

એટલે સૌ આવ્યા. આગેવાન પેલો વીશીવાળો.
સૌએ સલામ કરી. વીશીવાળે લળી લળીને નમન કર્યું.
રાજાસાહેબનાં વખાણ કર્યાં: આપ નામવર કૃપાળુ છો,
ન્યાયી છો, અદલ ઈન્સાફી છો. આપના રાજમાં અમે
સુખી છીએ. આપ આ શહેરમાં આવ્યા તેથી અમને
માન મળ્યું છે. આપ લાંબું જીવો.

વગેરે વગેરે લાંબી લાંબી વાતો કરી.

રાજા જણે એ બધું સાંભળી ખૂશ થયો. પછી
કહે: ભલે, તમારા ગામમાં આવ્યાથી હું રાજ થયો છું.
તમે મને માન આપ્યું છે તે માટે આભારી છું. આપનો
આભાર કઈ રીતે માનું ? આપના આગેવાનને હું મારી
ટાપી બેટ આપું છું.

પેલા વીશીવાળાના હરખનો તો પારજ થાનો રહે!

તેણે તુરત હાથ ધર્યો. રાજાએ પોતાની ટોપી આપી. તેણે લઈ લીધી. એટલે રાજા હસતાં હસતાં કહે: પણ જો જો હું! તમારી ટોપી મને આપવી પડશે. તે અહિં આપતા જાઓ.

પેલા કહે: હું ગરીબની ટોપી આપને શા ખપની?

ના, ના રહેવા દોને! યાદગીરી તરીકે રહેશે. નૂરેખગની ભેટ!

રાજા માંગે. ના કેમ કહેવાય? વીશીવાળે પોતાની ટોપી તુરત રાજાને ધરી. રાજાએ ઉઠાવી માથે મૂકી.

પછી કહે: આપ સૌ પેલા જોડેના ચારડામાં બેસો. હું માફ થોડું કામ ઉઠેલી લઉં. પછી બીજી વાતો કરીશું.

એમ કહી એ સૌને પેલા બેપારી બેઠા હતા, તેનાથી જુદેજ ચારડે મોકલ્યા.

તેઓ ત્યાં જતાં રાજાએ એક નોકરને બોલાવ્યો. તેને પેલા વીશીવાળાની ટોપી આપી અને વીશીવાળાને ઘેર મોકલ્યો. પેલા નોકરે, રાજાના ફરમાન પ્રમાણે ત્યાં જઈને, વીશીવાળાની વહુ પાસે ઢાથળી માંગી. ઢાથળીની ખશખર નિશાની આપી. કહ્યુંકે: વીશીવાળા શેઠને ખાસ જરૂર પડી છે. ચાલે તેમ નથી. એ ઢાથળી આપો. નિશાનીમાં એમણે પોતાની ટોપી તમને ખતાવવા મને આપી છે.

વીશીવાળાની વહુને ઢાથળીની ખખર હતી. નિશાની ખરાખર હતી. ઢાથળી પણ કહ્યા મુજબ હતી. ટોપી જવી નિશાની, પછી શંકા શાની? તેણે ત્રિજેરીમાંથી પેલી ઢાથળી કાઢી આપી.

નોકર તો તુરત ઢાથળી લઈ રાજ પાસે જઈ પહેંચ્યો. રાજએ વેપારીને બોલાવ્યો. ઢાથળી ઝાગખાવી. વેપારીએ કહ્યું: ખરાખર, એજ ઢાથળી. મારીજ છે.

પછી ઢાથળી સંતાડી રાજએ વીશીવાળાને બોલાવ્યો. તેને કહ્યું: તમારી સામે ફરિયાદ છે. આ માણસ ઈન્સાફ માંગે છે. બોલો, શો જવાબ દો છો? તમે એની ઢાથળી પચાવી પડ્યા છો?

પેલો તો તરત તરડાઈને કહે: જૂઠી વાત. તદ્દન ખોટું! એ હરામી છે.

રાજએ તરત થેલી કાઢીને રજુ કરી. વીશીવાળો વીલો પડી ગયો. છેવટે પોતાનો ગુન્હો કચુલ કર્યો. પેલા વેપારીને થેલી પાછી મળી. વીશીવાળાને ભારે દંડ કરવામાં આવ્યો. આખા દેશમાં આ ખખર ફરી વળ્યા. રાજની વાહવાહ બધે બોલાઈ. ઠવી ચતુરાઈ!

૧૩: હાજર જવાબી

ફાંસ દેશમાં અસલ નોરમંડી નામનો જીલ્લો હતો.
એ જીલ્લામાં રોબટ કરીને ઠાકોર રાજ કરે.

એ ઠાકોર સાહેબ ભારે ચાલાક ને ભારે ચતુર.
બોલવામાં રમુજ. સ્વભાવે હુદાર ને મળતાવડા. દેશે-
દેશમાં એ રીતે એઓ પ્રખ્યાત બનેલા.

ત્રીસ દેશના બાદશાહને કાને એ વાત ઉડતી
ઉડતી પહોંચી. તેને થયું: ઓહોહો! એવો તે એ કેવો
હુશિયાર હશે!—જોઈએ તો ખરા.

બાદશાહે તો કાસદ મોકલ્યો. નોતડં આપ્યું, કે
ઠાકોર સાહેબ, મારે ત્યાં પરોણા થાવ. મોટી મિજબાની
રાખી છે. સાથે તમારા અમીર ઉમરાવોને લેતા આવજો.
જરૂર આવજો.

ઠાકોર સાહેબ તો મળતાવડા સ્વભાવના. નોતડં
કબુલ રાખ્યું. નક્કી વખતે બાદશાહના મહેલ આગળ
આવી પહોંચ્યા.

બાદશાહે લુચ્ચાઈ કીધી. મિજબાની તો મોટી
રાખી. નોંતરાં ઘણાંને દીધેલાં. પણ તે સૌને વહેલા
બોલાવ્યા. ઠાકોર આવે તે પહેલાં તો જાણે ધર ભરાઈ
ગયું. પંગત બેસી ગઈ. ભાણાં મંડાઈ ગયાં. સૌ બેસી
ગયા. પણ એક પુરશી ખાલી ન રાખી. બધી પુરશીઓ

ખલાસ. ઠાકારને સાડ પણ એક ખાલી ન મળે. અમીરો સાડ તો હોય જ શાની ? બાદશાહ તો કસોટી કરતો'તો ને !

વળી બાદશાહે તો બધાને કહેલું : ઠાકાર આવે તો આવવા દેજો. કાંઈ ઉભા ન થશો. કાંઈ સલામ ન કરશો. કાંઈ જગા ન આપશો. જાણે જાણતા જ નથી, એમ કરજો. એની સામુંજ ન જોવું ને !

આવી બાદશાહે હુઆઈ કરી.

એટલે નો ઠાકાર સાહેબ આવી લાગ્યા. મહેલમાં પેંઠા. બધા બેઠા હતા ત્યાં આવ્યા. પણ સામે જુએ કાણ ? એક પુરશીયે ખાલી ન મળે !

ઠાકારે જોયું કે આ તાલ ખરો. આ તો કાંઈ માન આપતું નથી. પુરશી આપતું નથી. ભલે, દેખા જાયગા.

એ બાઈ તો સીધા નાકે ગયા. ત્યાં જગા ખાલી હતી. પોતાનો કીમતી, હજારો રૂપિયાનો ડગલો કાઢ્યો. ધડી વાળીને જમીન પર નાંખ્યો. તેના પર બેસી ગયા.

એના અમીરોએ વિચાર્યું કે જે રાહ રાખનો, તે રાહ આપણો ! તેમણે પણ પોતપોતાના ડગલા કાઢ્યા, ને તેના ઉપર બેસી ગયા !

બધા તો ગૂપચૂપ જોયાજ કરે છે. કાંઈ ન બોલે કે ન ચાલે.

પીરસણું નીકળ્યું. બધે પીરસાયું. ઠાકાર ને એના

ઉમસવો જમીન પર જ બેઠા બેઠા જમ્યા ! એ લોકો તો
ટેબલ પર બેસીને જમનારા ! પણ તોફાનનો તાલ જોઈ
વખત વિચારી જમીન પર જ જમી નાંખ્યું !

જમણ ખલાસ થયું. સૌએ હાથ ધોયા. ઠાકોર
ઉઠ્યો. સૌને રામ રામ કર્યા. સલામ કરી, ને કહેઃ અમે જઈશું.

એના અમીરોએ પણ તેમ કર્યું.

અને બધા ય ખમીસભરજ બહાર નીકળ્યા. ડગલા
રહેવા દીધા, જ્યાંના ત્યાં ! એ ડગલા કંઈ સાદા નહોતા.
એ તો હજારો રૂપિયાના, ક્રીમતી હતા ! તેને જમીન
પર નાંખી સૌ ચાલી નીકળ્યા.

બાદશાહ તો આ જોઈ સડકજ થઈ ગયો ! તેણે
તુરત પોતાના એક હજુરિયાને દોડાવ્યો ને કહેવડાવ્યુંઃ
અરે, અરે ! તમે તમારા ડગલા તો પહેરતા બવ !

ઠાકોર કહેઃ બ, બ ! તારા રાજને કહે કે અમે,
નોરમંડીના લોકો, જમવા જઈએ ત્યાંથી બેસણું ચોરી
જતા નથી ! બેસવાના પાટલા તે વળી સાથે લઈ જવાય ?

બાદશાહે આ સાંભળ્યું. એ શરમાઈ ગયો. પોતાની
તોછડાઈ માટે એને પસ્તાવો થયો. ને ઠાકોરે પોતાના
વિબેકી વર્તન વડે જ મહેણું માર્યું તે એને બહુ આકર્ષ
છતાં ખરેખર લાગ્યું. ઠાકોરને પાછા તેડાવી એણે તેને
ખૂબ માન આપ્યું.

હાજર જવાબી અને સમયસૂચકતા હોય તો માણસ દુનિયામાં ધાયું કામ કરી શકે છે.

૧૪: સરસ ચાલાકી

જીનીવા એટલે ધડીયાળતું શહેર. ત્યાં કંઈ ધડિયાળ તો ધડિયાળ બને ! બીજા બને છે, પણ ત્યાં જટલાં નહિ. ને ત્યાં ધડિયાળ તો જટલાંય વરસોથી ખન્યાં જ કરે છે.

કહે છે કે પહેલાં યુરોપ જવા મોટા ખંડમાં અડધા અડધ ધડિયાળ તો જીનીવા શહેરનાજ વપરાય. વધારામાં વળી જડાવ ધરેણું માટે પણ એ શહેર નામીયું છે. જડાવ ધરેણું પણ ત્યાંથી દેશપરદેશ ધણું બય છે.

જીનીવાનું આ ઝવેરાત અને ધરેણું પેરીસમાં બહુ ખપે. પેરીસ તો શોખીનોનું શહેર. પેરીસ તો રસિયાનું શહેર. પેરીસ તો પૈસાવાળું શહેર. એ તો જીનીવાથી માલ મંગાવ્યાજ કરે.

તે વેળા—ધણા વરસ પર—જીનીવામાં બોએત નામનો ઝવેરી વસો. એનું ઝવેરાત બહુ વખણાય. એની

કારીગરીનો બોટો નહિ. જ માંગે તે બોએતનું ઝવેરાતજ માંગે. તેમાંય પેરીસમાં તો સૌ એની બનાવટનાંજ શોખીન.

પણ જીનીવા તો સ્વીટ્ઝરલૅન્ડનું શહેર. ત્યાંથી માલ ફ્રાંસ દેશમાં આવે તેના પર જકાત ભારે નાંખેલી. દેશની સરહદ પર થાણાં બેસાડેલાં. જકાત ભરે પછીજ માલને ફ્રાંસમાં જવા દે. ત્યાં સુધી નહિ. એ રીતે તો માલ પેરીસમાં મોઢો વેચાય. મોઢો વેચાય એટલે ખપે જાછો. એ તો જીનીવાના ઝવેરીઓને માથે મોટી આફત.

પણ આ બોએત ઝવેરી તો મહા પાકા. એ બંદો તો કંઈ જકાત બકાત ભરે નહિ. ચોરી છૂપીથી માલ ફ્રાંસ દેશમાં ધુસાડી દે. એ રીતે ધરાકને સસ્તો પડે. ફક્ત આ રીતે માલ મોકલવા માટે તે રૂપિયે ત્રણ પૈસા વધુ લે. એક રૂપિયાનો માલ મંગાવે, તો રૂપિયાને ત્રણ પૈસા જીનીવામાં આપી દેવાના એટલે તે ઝવેરાત તમારે ઘેર જકાત બકાત લાગ્યા વિના ચાલ્યુંજ આવે.

આમ ધણું વશ ચાલ્યું. અમલદારોને એવાતની ખબર પણ ખરી. તેઓ ખટપટ ખૂબ કરે, પણ કેમે કરી ચોરી પકડાયજ નહિને! રાજને આમ ધણું નુકસાન થાય. જકાત વગર માલ આવ્યાજ કરે એટલે એટલી આવક ઓછીજ થાયને!

ખહુ ખહુ અમલદારોએ ખટપટ કરી, ચોટી રાખી,

પણ ઠેવી રીતે માલ દેશમાં જાય તે ખબર ન પડે.

પછી એક વાર ખાતાનો વડો અમલદાર બદલાયો. એ અમલદાર બહુ હોંસિલો ને ખંતીલો હતો. તેણે નક્કી કર્યું કે કોઈ પણ રીતે ચોરી પકડું તો જ જંપું. તે શિવાય નહિ. આ લુચ્યાઇનો વેપાર મારે બંધ કરવો જ છે.

પછી તે ભાઇએ એક યુક્તિ શોધી કાઢી. જાતે ને પોતે જીનીવા પધાર્યા ને બોએતને ત્યાં ગયા. ત્યાંથી ૩૦૦૦૦ રૂપિયાનું જડાવ ધરેણું ખરીદ કીધું. પછી કહે:

હવે આ મને પેરીસ પહોંચાડી આપશો કે ? જકાત ન લાગવી જોઈએ.

બોએત કહે: ખુશીની સાથે. ફક્ત રૂપિયે ત્રણ પૈસા વધુ લાગશે.

પેલા રાવબહાદુર કહે: ભલેને, તેનો વાધો નથી. તમારા પૈસા થાય તે આપી દઈશ.

બોએત કહે: ઠીક, લાવો. લખાવો તમારું સરનામું.

પેલા ભાઇએ કહ્યું: લખો ત્યારે. ફલાણા ઢીકણા— જકાત ખાતાના વડા અમલદાર. મુકામ ફલાણા મહો-લ્લો, પેરીસ.

બોએતે તો ઠંડે પેટે આ સરનામું લખી લીધું. જરા ગભરાયો જ નહિને ! જકાત ચોરીથી માલ મોક-વાઓ—ને તે જકાત ખાતાના મોટા અમલદારને, તો

તેમાંય એને વાંધો નહોતો ! કેટલી બધી હિંમત !
એવા તે ઠવા એના માથામાં લોખંડના ખીલા હશે ?

એની આ ઠંડાઈ જોઈને અમલદારના પેટમાં તો
કંઈ કંઈ થાય.

બોએત તો કહે: ભલે સાહેબ, આપ પેરીસમાં
પહોંચશો, કે તરતજ આપને આ માલ ત્યાં મળી જશે.
ફિકર કરી ન રાખશો.

બોએતે નીચા વળીને સલામ કરી.

અમલદાર તો મનમાં મુંઝાતો સ્વાંથી નીકળ્યો.

પણ પછી મુકામ પર જઈને—એણે તો જમ બને
તેમ જલદી ગાંસડાં પોટલાં બંધાવ્યા ને જરા પણ અચ-
કાયા વિના ચાહોમ સફર ચાલુ કરી. રસ્તે જ્યાં પોતાના
દેશની સરહદ ચાલુ થાય, ત્યાં થાણા પર ખખર આપી
દીધી કે: ચોટ્ટી ખરાખર રાખજો. મેં માલ ખરીદ્યો
છે. દાણ ચોરીથી આવવાનો છે. રખે લાવનારો છટકી
બચ. પકડીને ગાંધી રાખજો.જ પકડે તેને ભારે
ઈનામ મળશે.

ઈનામની લાલચ ભારે. ત્રણ રાત ને ત્રણ દહાડા
તે અમલદારો બગતાજોઈ રહ્યા. કાઢીને પણ પૂરી તપાસ
વિના જવાજ ન દે ને !

એમ કરતાં કરતાં પેલા વડા રાવબહાદુર તો

પેરીસ પધાર્યા. ને મુકામે ગયા. ગાંસડા પોટલાં મૂકાવી તે ભાઈ કપડાં બદલવા ગયા. મોટા માણસ, એટલે કપડાં ચ વારે વારે બદલે તો. ને બદલતાં વાર પણ ઘણી લાગે. જતાં જતાં નોકરને સૂચના આપી કે બધા ગાંસડા પોટલાં છોડી ઠીકઠાક કરી દેજો.

થોડી વારે દિવાનખાનામાં આવ્યા. જુએ છે તો એના લખવાના ટેબલ પર એક નાનકડી પેટ્ટી પડેલી. પેટ્ટી સરસ હતી, રૂપાળી હતી. મથાળેજ એનું પોતાનું નામ લખી કાગળ ચોંટાડેલો.

આ વળી ક્યાંથી આવ્યું ?—એમ કહી એ ભાઈએ તો એ પેટ્ટી લીધી ને ઉઘાડી. જુએ છે તો.....

હા હા હા હા ! એણે ખરીદેલું પેલું જીનીવાનું ઝવેરાત !

ઓ ય બાપલિયા ! એ ક્યાંથી આવ્યું ? કેમ આવ્યું ?

આમ કેમ ?

અમલદાર તો ભારે મુંઝવણમાં પડ્યા. તરત નોકરને બોલાવ્યો : અહ્યા, આ પેટ્ટી ક્યાંથી આવી ?

પેલા કહે : કેમ સાહેબ ! એ તો આપના પોટલામાં જ હતી. આવી સરસ હતી એટલે મેં ટેબલ પર ગોઠવી. ખીજી મને કંઈ ખબર નથી.

નોકર વિશ્વાસુ હતો. જુનો હતો. એનું કહેલું ખોટું હોયજ નહિ !

પણુ સ્થારે આ બન્યું કમ ? હું તો ચોર પકડવા ગયો છું તો ચોર મને જ થાપટ મારી. એ કમ બન્યું હશે ? જોશે તો ખૂબ તપાસ ચલાવી. આખરે લાંબે વખતે એ લેદ સમજાયો.

એ ભાઈસાહેબ જીનીવામાં એક મોટી સરસ વીંશીમાં ઉતારેલા. એ વીંશીનો નોકર પેલા બોચેતનો મળતિયો. ઝમેરીએ પેટી એને સોંપીલી. તેણે એકાદ પોટલામાં ગૂંપચૂંપ ધુસાડી દીધેલી. હવે વડા અમલદારના પોટલાં ! તેને તે વળી ઢાઈ તપાસવાનું હતું ? એટલે એ પોટલાં જવાં ને તેવાં ઠેઠ પેરીસ પહેર્યા. ને ત્યાં પેલું ઝવેરાત ટેબલ પર જઈ પડ્યું !

આમ, ચોરને પકડવા જતાં, અમલદાર સાહેબ ખોતે જ અબાણુયે ચોર થઈ બેઠા !

કવો ચાલાકી ! બોચેતે કવી બુદ્ધિ લડાવી !

૧૫: કારીગરની કરામત

નદીયા બંગાળામાં આવેલું છે. નદીયા કલકત્તેથી બહુ દૂર નથી. ત્યાં એક વાર કૃષ્ણચન્દ્ર રાજ રાજ કરે. એના

નામ પરથી જ એ જીવીનું નામ કૃષ્ણનગર પડેલું.

એ રાજા ધણો સારો હતો. પ્રજાનું રક્ષણ કરે, તેનાં સુખદુઃખ તપાસે. વળી સારા સારા માણસોની કદર કરે. સારો ગવૈયો, ચીતારો, સારો પંડિત, સૌ એને ત્યાં નામે. બધા પર એ પ્રેમ રાખે. તેમનું માન વધારે. કદિ તેમને ખોટું ન લાગવા દે.

કૃષ્ણનગરના કારીગરો માઢીકામ સરસ બનાવે. માઢીનાં પુતળાં, માઢીનાં વાસણ, માઢીના રમકડાં એમનાં જ સરસ. એ કુંભારોને રાજ તરફથી સારી મદદ મળે. જાતજાતનાં ઈનામ મળે, માલ પણ ખરીદ થાય. કાંઈ કાંઈને તો ખેડી ખાત્રા જમીન પણ મળેલી. એ જમીન પર રાજા વેરો સુધ્ધાં ન લે.

ને એ શિવાય એક બીજી ગોઠવણ હતી. રાજાની વરસગાંઠ બધા રાજમાં ઉજવાય છે. અહિં પણ ઉજવાતી. તે દહાડે બહુ રમત ગમત ને મોજ મઝા ચાલે. દરબાર ખરાય. ત્યાં રાજા બધા કારીગરોને બોલાવે, તેમનું નવું નવું કામ જુએ. ને ઈનામ આપે. જનું કામ સોંપી સાડું હોય તેને પહેલું ઈનામ મળે. દરબારમાં રાજા પોતેજ એ ઈનામો વહેંચી આપે.

એવા એક દરબારની જ આ વાત છે.

રાજાની વરસગાંઠ બામધૂમનો પાર નહિ. ફર

દૂરથી માણસો આવેલાં. દરબાર ભર્યો ભરપૂર. ગાનતાન ને વાજાં આલ્યાં જ કરે. રાજ બેઠા બેઠા જુએ છે.

બધું પૂરું થયું. પછી કારીગરોને ઈનામ આપવાનું શરૂ થયું.

દેશ બધો કારીગરનો; એટલે ઠેરઠેરથી બધા આવેલા. નવી નવી વસ્તુ લાવેલા. ઢાઢ્યે માટીનો કુલતોરો બનાવેલો. ઢાઢ્યે માટીના ફળફળાદિ બનાવેલાં. ઢાઢ્યે ખીસકાલી, કપૂતર બનાવેલાં. ઢાઢ્યે પણ વસ્તુ માટીની ન લાગે. જાણે જીવતીજ જેઈ લેવી.

એક જણે ગુલાબનો છોડ બનાવેલો. રાજને તે ખતાવ્યો. પછી કહ્યું: આ છોડ મેં બનાવ્યો છે. એનાં કુલ, પાંદડા, ડાળી જુઓ. કેવાં સરસ છે. ને ખાસ કહેવાનું એ કે એના ઉપર ભરણ પણ ગુણગુણ કરતા ભમે છે. ભરણ પણ ભૂલાવો ખાઈ જાય છે.

એક જણે એક વાછરડાનું મુકડું ખતાવ્યું. તે કહે: આ કામ જુઓ, મહારાજ! કેટલું આમેદુખ છે! મેં એને મેદાનમાં મૂકેલું. તે પરથી એના પર ગીધ ઉડીને બેઠેલાં. ઢાઢ્યે પણ ભૂલી જાય એવું છે. મને પહેલું ઈનામ મળવું જોઈએ.

પછી બીજો આવ્યો. તેણે હરણ બનાવેલું. એ હરણ પર વાઘે હૂમલો કરેલો. તે કહે: ગુલાબ કુલ તો નાની

વસ્તુ છે. ભમરો અમથો પણ ત્યાં ભટકતો હોય. વાછ-
રડાને તો ગીધ સમડીએ દૂરથી જોયેલું; માટે બૂલાવામાં
પડેલાં. પણ આ હરણ પર તો પાસે આવીને વાઘે હૂમલો
કરેલો. એજ સૌથી સરસ ગણાય. મને જ પહેલું ઈનામ
મળવું જોઈએ.

આ ત્રણ જણનો ખાસ હાવો હતો. બીજા નાના
નાના કારીગરો આવી ગયા. ને નાનાં ઈનામ લઈ ગયા.
કાઠને સોનાનો ચાંદ, કાઠને રૂપાનો ચાંદ, કાઠને જસતનો
ચાંદ, કાઠને શેકડ રૂપિયા એવું બધું મળ્યું.

પણ પહેલું ઈનામ કોને આપવું? રાજાજી વિમા-
સણમાં પડયા. એમને બધાં કામ સારાં લાગ્યાં. પહેલું
કાણુ, બીજું કાણુ તે ન સમજાય.

દરબારમાં બધાને પૂછપરછ ચાલી. પણ એક સરખો
મત ન પડે. બધા જૂઠું જૂઠું જ કહે. સમજ પડેજ નહિ.

એટલામાં ખુણે બેઠેલો એક ડોસો આગળ આવ્યો.
તે કહે: મહારાજ, હુકમ હોય તો હું આ વાતનો
તોડ કાઢું.

ડોસાના કપડાંનું ઠેકાણું: નાહ. ગાંડા જવો લાગે.
બધાંને થયું: આ કાણુ છે? એ વળી શું તોપ
ફેડવાનો છે?

પણ રાજાજી એમ અકળાય તેવા નહોતા. કપડાં

પરથી કંઈ તે ઢાઢને ઉતારી ન પાડે. તેને થયું : લાવેને ભાઈ, એ ય બેઠએ.

પછી હસીને બોલ્યા : ઠીક, તું જ તોડ કાઢ. તારો તોડ બધાને પસંદ પડશે તો તને સો મહોરનું ઈનામ આપીશ.

ડોસો બોલ્યા : બે ખરો ઈન્સાફ કરવાનો હોય તો આજનું પહેલું ઈનામ મને આપો. ગુલાબ છોડને નહિ, વાછરડાને ય નહિ ને હરણને ય નહિ ! મનેજ એ ઈનામ મળવું બેઠએ.

સાંભળીને બધા અબચબીમાં ગોથા ખાવા લાગ્યા. આ ડોસલો ગાંડો ખાંડો તો નથી ? આ કેવો લવારો ?

રાજાએ પૂછ્યું : બહા માણસ ! એ વાત ક્યાંથી લાગ્યો ? તેં કંઈ બતાવ્યું તો છે નહિ.

ડોસો કહે : માફ કરો મહારાજ. મેં તો ઘણું ચે બતાવેલું છે.

સભામાં બધા 'ક્યાં છે ? ક્યાં છે ?' એમ ધીરે ધીરે બોલવા લાગ્યા. ગણગણાટ થઈ રહ્યો.

રાજા બોલ્યા : ક્યાં છે ? મેં તો કંઈ નથી જોયું !

ડોસો કહે : મહારાજ, આપે બધું જોયું જ છે. જોયું છે એટલું જ નહિ પણ હાથમાં લઈને જોયું છે. ને છતાં તે માટીનું છે એમ આપને જરાયે લાગ્યું નથી. આજે

દરબારમાં આપે સોના રૂપા જસતના જે ચાંદ વહેંચ્યા છે તે, મહારાજ, મેં બનાવેલા છે. એમાંનો એકેક સોના રૂપા જે જસતનો નથી. બધા માટીના છે ! મેં બનાવેલા છે !

આ સાંભળી આખી સભામાં ધમ્મલ મચી ગઈ. બધા એકમેકનાં મોંઠાં જોવા લાગ્યા. આ શું ? એ કેમ બને ? જુઠો હશે. ગરબું મારે છે. તપાસ કરો. જુઠો હોય તો જલમાં પૂરે એમ કંઈ કંઈ વાતો ચાલવા લાગી !

વહેંચાઈ ગયેલા બધા ચાંદ ભેગા કરવામાં આવ્યા. રાજાએ પોતે તે તપાસવા માંડ્યા. એક ભાંગ્યો—બીજો ભાંગ્યો—હાય, હાય ! આ તો ખરેખર બધા જ માટીના છે. આણે તો સોને ખરા બનાવ્યા !

પણ રાજા એથી નારાજ નહોતા. તે તો ઉલટા રાજ થયા. આવા કારીગર પણ છે એમ બાણી તેને ખૂબ હરખ થયો. પણ પછી બોલ્યા : કાકા, આ ચાંદ માટીના તો છે. તમારી બહાદુરી તો ખરી. પણ તે આ લોકોથી ચઢે ઢવી રીતે ? એ તો સમજવો.

કાકા કહે : એમાં સમજવવાનું શું, રાજાજી ! સહેલી વાત છે. આ ત્રણ જણાનાં કામથી તો પંખી, પશુ ઠગાયા. બમરો, ગીધ ને વાઘ ઠગાયા. પણ મારી વસ્તુથી તો માણસ ઠગાયા. માણસ જેવું માણસ ! રાજાજી, આપ પોતે ઠગાયા ! પશુઓમાં સૌથી હાંધિયાર, ચાલાક, માણસ !

ને તેમાં પણ આપના જવાની પાછી નજર ચૂકી ગઈ !
પછી તે, મહારાજ, બીજી શી સાબીતી બેઠાએ ?

રાજાજી અને બધા દરબારીઓ આ સાંભળી સડક થયા. પણ રાજના હરખનો પાર નહોતો. તેમણે તુરત ડોસાને પહેલું ઈનામ આપ્યું. સૌ મહોર આપી. ને વધારામાં પોતાના ગળામાંની મોતીની માળા પણ ભેટ દાખલ આપી દીધી !

આખો દરબાર આ ઈન્સાફથી રાજ રાજ થયો. સૌ કોઈ રાજાજીનાં વખાણ કરવા લાગ્યા.

સમાપ્ત

‘ખોટી ખોટી વાતો’ વાંચ્યા વિના તમને નહિ ચાલે.

નવા યુગનાં રમકડાં

સેટ ૧ લેા

૧ ટોલરટોયની ત્રણ વાતો	૦-૫-૦
૨ બકુલ	૦-૬-૦
૩ બિરબલનો બન્ધુ	૦-૮-૦
૪ મૂરખરાજ (ટોલરટોય)	૦-૮-૦
૫ નીલમ	૦-૬-૦
૬ લીધમ અને યુધિષ્ઠિર	૦-૪-૦
૭ બાળવિહાર (૧)	૦-૧૨-૦
૮ જમબજરાંમ	૦-૬-૦
૯ વાધોનું વન	૦-૪-૦
૧૦ ભકુઈ હાર	૦-૪-૦
૧૧ બરફીપુરી	૦-૪-૦
૧૨ સોનાકુમારી	૦-૪-૦
૧૩ તોફાની ટીપુડો	૦-૬-૦
૧૪ ક્યુંબર	૦-૩-૦
૧૫ ધૂપસળી	૦-૪-૦
૧૬ બાળવિહાર (૨)	૦-૬-૦
૧૭ મોતીના કાણા	૦-૫-૦
૧૮ એક હતો કૂતરો—	૦-૪-૦
૧૯ ફેરીનાં બજારાં	૦-૩-૦
૨૦ નવનીત	૦-૩-૦
૨૧ મેધધનુષ	૦-૪-૦
૨૨ મિયાઈ	૦-૧-૦
૨૩ હાથી ધમધમ ચાલે	૦-૧-૦
૨૪ બાળકામરી	૦-૩-૦
૨૫ ચોપમાંની ચતુરાઈ	૦-૪-૦
૨૬ ગધેડાનું રાજ	૦-૧-૦

૭૨ રમકડાંની કુકાન ૦-૧-૧-

૨૮ ભકુઈ જમરૂખ ૦-૧-૧-

૨૯ મકનો મસ્તાનો ૦-૧-૧-

૩૦ બંગાળી બિરબલ ૦-૬-૧-

પોસ્ટેજ રૂા. ૧૧. સ્ટેશનવાળા મ

રેલ્વે પાસેલ સરવું પડે.

સેટ બીજો:

૧ જલજ્વાલામણિ	૦,
૨ સવાકાની આપવીતી	૦)-૧-
૩ ખોટી ખોટી વાતો	૦૧
૪ સિપાઈકાઠા	૦)૧૧
૫ મધપૂડો	૦૧૧
૬ કોલસાકાકા	૦૧-
૭ સમરસ	૯)૧
૮ કીર્તિસ્તંભ	૦૧
૯ રિક્કિ રિક્કિ	૦૧
૧૦ સારંગીરાજો	૦)૧
નવી ચોપડીઓ તૈયાર થાય છે.	

મોટા બાળકો-કુમારો માટે

બલિહાન ૦૧-

બ્રહ્માંડનો ભેદ ૩૧

પારસમણિ ૨)

ગીતાંજલિ ૧૧

પાંડવગુપ્તનિવાસ ૦૧૧

ખાંચણા ૦૧-

ગાંડીવ

